

Lectura, escriptura i adquisició de coneixement a l'Educació Secundària

Núria Castells
Departament de Psicologia Evolutiva i de l'educació
Universitat de Barcelona

Equip de recerca: Lectura, Escriptura i Adquisició de Coneixements (LEAC)

Universitat de Barcelona	Universitat Autònoma de Madrid
Isabel Solé (Investigadora principal) Mariana Miras Núria Castells Sandra Espino Marta Minguela Wendy Smeets	Mar Mateos (Investigadora principal) Elena Martín Isabel Cuevas Ruth Villallón Gerardo Echeita María Luna Ana Martín

OBJECTIU GENERAL DE LA RECERCA

- Investigar com els estudiants empren la lectura i l'escriptura com a instruments per aprendre a l'educació secundària obligatòria (ESO), batxillerat i la Universitat.

MARC CONCEPTUAL

- perspectiva sòcio-cultural perspectiva / cognitiva-constructivista del procés d'aprenentatge
- ús de la lectura i de l'escriptura com a instruments per aprendre (Olson, 1998)
- “Tasques híbrides”: activitats d'escriptura en les quals els alumnes adopten diferents rols (Spivey, 1997). El seu potencial impacte per la “transformació del coneixement” i per a l'aprenentatge.

Tasques híbrides simples impliquen llegir i escriure al voltant d'un sol text: resum, comentari de text,...

Tasques híbrides complexes (Flower, 1990; Segev-Miller, 2004; Spivey, 1997), comporten llegir i escriure al voltant de dos o més textos: elaborar una síntesi, un assaig, un informe...

MARC CONCEPTUAL

- concepció que l'ensenyament de la lectura i l'escriptura ha d'estar integrat a les diferents àrees de coneixement (Martin, 2006).

ESTUDI 1

OBJECTIU

- Obtenir informació sobre les tasques de lectura i d'escriptura proposades pels professors i portades a terme pels alumnes d'ESO, batxillerat i universitat amb el propòsit d'aprendre a les àrees de ciències del medi natural i social.

- Específicament, identificar:
 - Les tasques més i menys proposades i portades a terme
 - La influència del nivell educatiu
 - La influència del domini de coneixement
 - Les característiques atribuïdes a les tasques

MÈTODE

Participants:

- 214 professors i 646 estudiants

Instruments: Qüestionari que incloïa

- Llistat de diferents tasques (lectura-escritura): Llegir un text i subratllar-lo; llegir un text i trobar les idees més importants; llegir un text i respondre preguntes; llegir un text i fer-ne un resum; prendre apunts; escriure una síntesi; escriure un informe...
- Dimensions explorades:
 - Font d'informació: llibre de text o d'altres fonts
 - Grau de dificultat percebut
 - Tipus d'aprenentatge que promou: adquirir, revisar, relacionar i aprofundir el coneixement
 - Enumerar les activitats considerades més útils per aprendre

TROBALLES

- **Efecte de domini:** Més diversitat de tasques proposades i realitzades en el domini de les ciències socials que en les ciències naturals.
- **Efecte de nivell educatiu:** Més varietat de tasques en els nivells educatius inferiors i tasques més complexes en els nivells superiors.
- Els professors i els estudiants tenien visions diferents al voltant de **característiques** de les tasques molt importants: la seva dificultat, el tipus d'aprenentatge que promouen i la seva utilitat per a l'aprenentatge.

TROBALLES

- Les tasques **més proposades i realitzades** comporten llegir i processar *un sol* text; requereixen *nivells molt simples de composició escrita* i afavoreixen fonamentalment *reproduir el coneixement*.
- Les tasques **menys freqüents** comporten *alts nivells d'elaboració, integració* de diferents textos, composició escrita i poden afavorir una *aproximació profunda al coneixement*.

IMPLICACIONS

- Plantejar activitats més complexes, de naturalesa més oberta, que vinculin la lectura i l'escriptura i permetin un aprenentatge potencialment més profund i relacionat.
- Assegurar que es comparteix amb els alumnes la representació sobre les tasques que es proposen a l'aula; tenir present el paper que s'atorga a l'avaluació i la influència que té en la representació.

ESTUDI 2

OBJECTIUS I MÈTODE

- Quins són els processos cognitius que els estudiants de diferents nivells educatius activen quan porten a terme tasques de diferents nivells de complexitat que impliquen llegir i escriure per aprendre?
- Quina és la relació entre el coneixement previ dels alumnes, els processos que duen a terme, els productes escrits que elaboren i els resultats d'aprenentatge que assoleixen?

🌿 Participants:

- 47 estudiants: **12 1r curs ESO**, 12 4rt curs d'ESO, **12 de Batxillerat** i 11 estudiants d'universitat.

🌿 Procediment:

- Entrevista, qüestionari de coneixements previs, qüestionari d'aprenentatge, registre del procés d'elaboració del producte, protocols de pensament en veu alta i productes escrits

OBJECTIU ESPECÍFIC I MÈTODE

- Quines diferències o quin és el progrés que s'observa entre els alumnes de primer d'ESO i els de primer de Batxillerat en relació a:
 - La qualitat del resum que elaboren
 - Els procediments que empren per elaborar un resum
 - Els processos cognitius i metacognitius que posen de manifest

Participants:

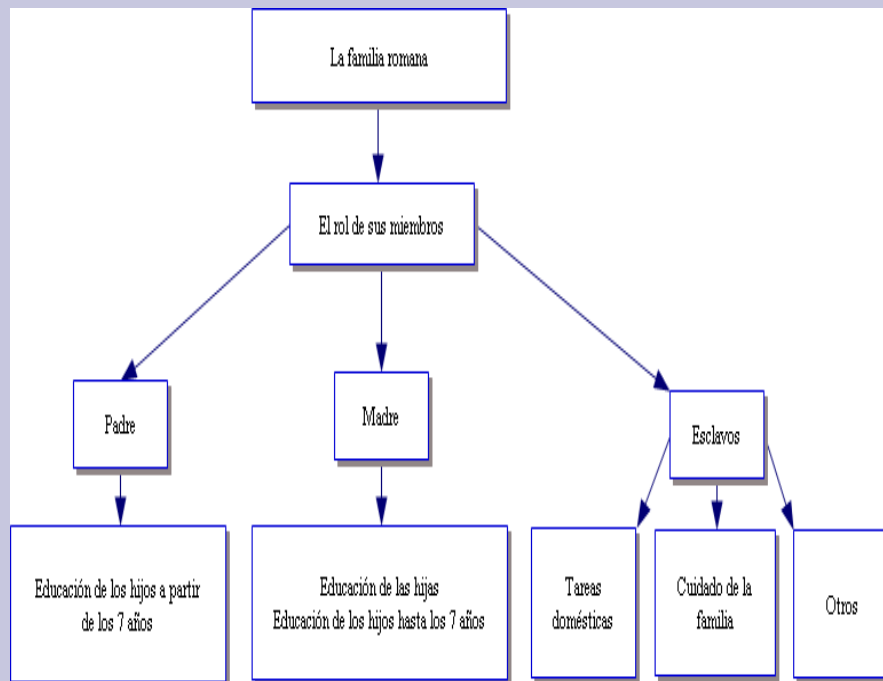
- 24 estudiants: **12 de 1r d' ESO, 12 de Batxillerat**

MÈTODE

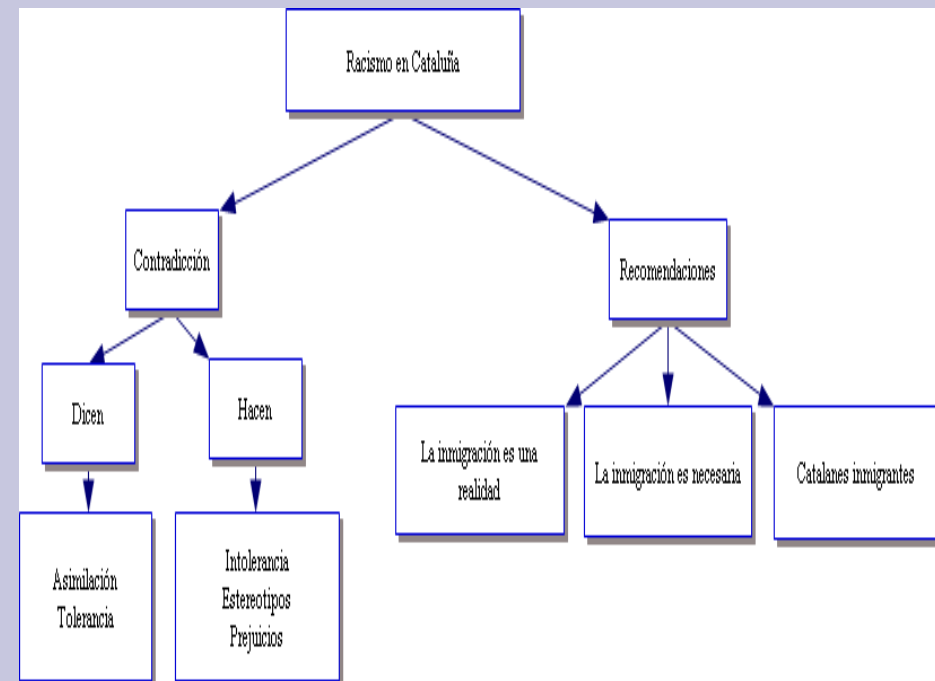
Procediment:

- Textos que es proposava als estudiants de resumir per aprendre'n el contingut:

1r ESO

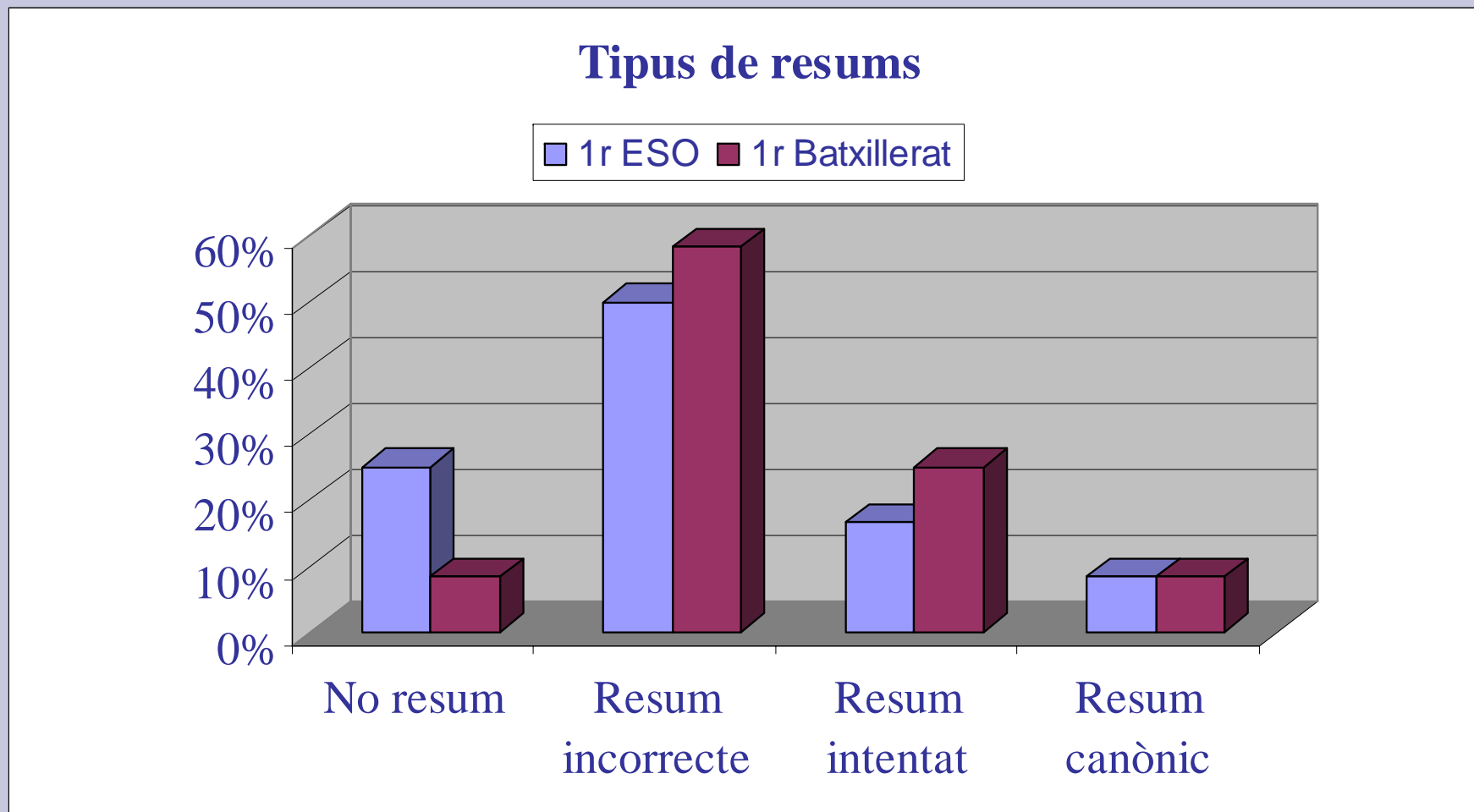
Batxillerat

ANÀLISIS: CATEGORIES DE RESUMS

Tipus	1. No resum	2. Resum incorrecte	3. Resum intentat	4. Resum canònic
Característiques				
<i>Identificació del tema</i>	No	No	No	Sí
<i>Selecció d'idees principals</i>	Molta informació irrellevant	Gairebé totes les idees principals, amb informació irrellevant	Gairebé totes les idees principals, amb informació irrellevant	Totes les idees principals correctes. No inclou informació irrellevant
<i>Presència adequada de mecanismes de coherència i cohesió</i>	Còpia o insuficients	Insuficients o incorrectes	Suficients i pertinents	Suficients i pertinents
<i>Estructura textual</i>	Còpia text	Paràfrasis	Paràfrasis	Paràfrasis, modificació de l'estructura
<i>Elaboracions errònies</i>	No conté idees incorrectes	Conté idees incorrectes	No conté idees incorrectes	No conté idees incorrectes

RESULTATS: CATEGORIES RESUMS

ANÀLISIS DELS PROCESSOS COGNITIUS I METACOGNITIUS

- Macro: els procediments utilitzats i la seqüència en la qual van aparèixer (patró)
- Micro: operacions cognitives verbalitzades durant la tasca

NIVELL MACRO: PROCEDIMENTS I SEQÜÈNCIA: PATRONS

Patrons	Característiques
<i>Lineal</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Lectura del text font - Escriptura del resum
<i>Ús de la relectura</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Lectura del text font per parts - Subratllat - Escriptura del resum rellegint parts del text font
<i>Producció d'un esborrany</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Lectura del text font - Escriptura de l'esborrany rellegint parts del text font - Escriptura del resum rellegint l'esborrany
<i>Ús de la relectura i producció d'un esborrany</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Lectura del text font - Subratllat - Escriptura de l'esborrany rellegint parts del text font - Escriptura del resum rellegint l'esborrany i/o parts del text font

NIVELL MICRO: PROTOCOLS DE PENSAMENT EN VEU ALTA

operacions de planificació de la tasca: establiment d'objectius, planificació global o local d'aspectes formals, o d'aspectes de contingut, etc.

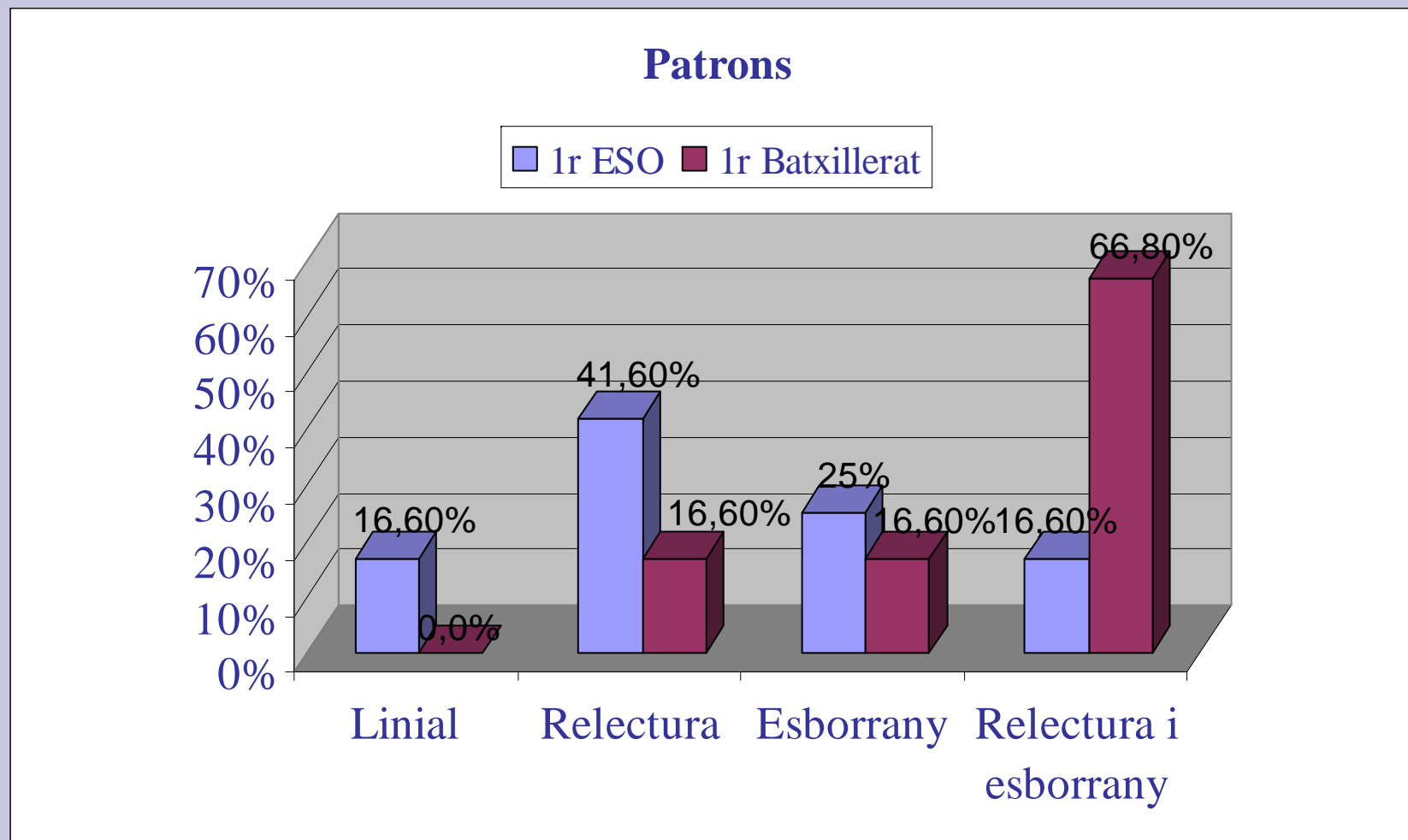
operacions de construcció de significat:

parafrasejar, elaborar, integrar informació, etc.

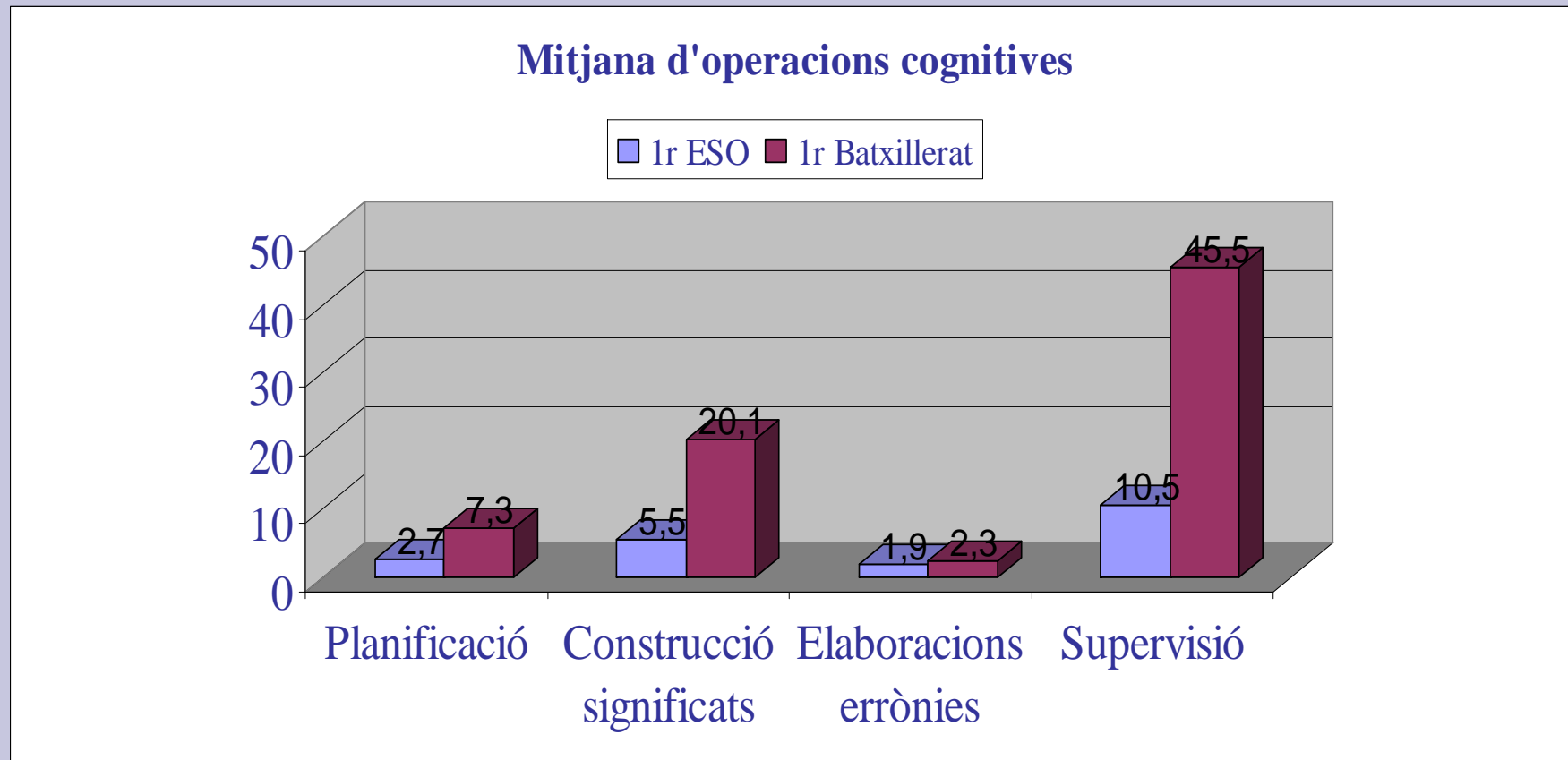
elaboracions incorrectes

operacions de control i supervisió: supervisar la producció/comprensió, formular problemes, verbalitzar estratègies de solució, etc.

RESULTATS: NIVELL MACRO

RESULTATS: NIVELL MICRO

RESULTATS: RELACIONS ENTRE VARIABLES

Patró	Qualitat Producte	
	ESO	BATXILLERAT
<i>Lineal</i>	<i>Incorrecte (2)</i>	
<i>Ús de la relectura</i>	Intentat (1) - <i>Incorrecte (1)</i> No resum (3)	supervisió <i>Incorrecte (1)</i> No resum (1)
<i>Producció d'un esborrany</i>	Intentat (1) + <i>Incorrecte (2)</i>	supervisió <i>Incorrecte (1)</i> Intentat (1)
<i>Ús de la relectura i producció d'un esborrany</i>	<u>Canònic</u> (1) <i>Incorrecte (1)</i>	<u>Canònic</u> (1) Intentat (2) <i>Incorrecte (5)</i>

TROBALLES

- Els estudiants d'ESO i els de Batxillerat tenen dificultats per elaborar resums que els puguin ser útils per aprendre.
- Els estudiants d'ESO utilitzen menys procediments quan fan el resum que els estudiants de batxillerat.
- Els estudiants d'ESO verbalitzen un nombre menor d'operacions cognitives que els alumnes de batxillerat.
- Tant els alumnes d'ESO com els de batxillerat planifiquen poc la tasca

TROBALLES

- Els millors resums estan relacionats amb un patró de procediments en el qual els alumnes porten a terme més activitats relacionades amb la lectura i l'escriptura. Els resums menys elaborats, en canvi, estan associats, generalment, amb un patró d'activitats de lectura i escriptura més lineal i simple. Trobem un patró que respon fonamentalment a "copiar-esborrar" (*ús de la relectura*) on les produccions es corresponen amb no resums en la seva majoria.
- Estudiants que utilitzen operacions cognitives i metacognitives semblants acaben elaborant productes molt diferents. Només a ESO apareix una relació entre emprar la relectura per fer el resum i una menor supervisió que els estudiants que elaboren un esborrany previ al resum final.

IMPLICACIONS I

- Els estudiants d'ESO i també els de batxillerat necessiten ajuda i orientació per saber quines *característiques* ha de tenir el resum, quins *procediments* emprar, i com *autoregular* la realització d'aquesta tasca –operacions cognitives i metacognitives-.

IMPLICACIONS II

- Afavorir una clara representació i comprensió de les característiques que ha de tenir un “bon resum” –resum canònic-.
- Explicant-los quins són els criteris d’un “bon resum”: incorporació de les idees rellevants i omissió de la informació irrellevant; ús de mecanismes de coherència i cohesió adequats; i revisió de possibles idees errònies.
- Analitzant resums elaborats conjuntament amb el professor/a o elaborats per d’altres persones i detectant en quina mesura aconsegueixen amb els criteris i argumentant per què; analitzant i valorant resums produïts per companys/es.

IMPLICACIONS II

- Incloent en les explicacions sobre com fer un resum els procediments que poden utilitzar: subratllar, prendre notes, fer esquemes, rellegir el text font, elaborar un esborrany, rellegir el text produït...

IMPLICACIONS III

- Promoure, orientar i ajudar als alumnes en la planificació activa del resum: fomentant que puguin exposar com es representen i planifiquen l'activitat de resumir, en quina mesura comprenen el text i saben com seleccionar les idees principals, i com supervisen i regulen la composició escrita.
- 1r: Poder escoltar com el professor/a planifica l'activitat i construeix significats, regulant quines són les idees rellevants i quines no, argumentant-ho, i veient com supervisa el procés que va seguint i això l'ajuda a elaborar un resum canònic.

IMPLICACIONS III

2n: Donant-los part de responsabilitat i assegurant-nos que entenen el procés que cal seguir:

Què ha d'incloure un resum perquè ens serveixi per aprendre?

Com podem resumir el text? Què cal fer? Ens interessa llegir el text tot sencer abans?

Reconeixem l'estructura que té? I després?

Com ho farem? Ens caldrà fer un esborrany, perquè?

Com sabem quines informacions són importants i quines no ho són tant? Com ho fem per decidir-ho?

Gràcies

- LEAC: http://www.ub.edu/dppsed/grupos_sp/leac.htm
- Gràcia, M., Castells, N. & Espino, S. (2008). Planning and revision operations by Secondary school students during the process of producing summaries. *11th International Conference of the EARLI SIG Writing 2008* (Sweden).
- Mateos, M., Martín, E., Villalón, R. & Luna, M. (2008). Reading and writing to learn in secondary education: online processing activity and written products in summarizing and synthesizing tasks. *Reading and Writing, 21*, 675-697.
- Mateos, M. & Solé, I. (2009). Synthesising information from various texts: a study of procedures and products at different educational levels. *European Journal of Psychology of Education* (September)
- Miras, M., Solé, I. & Castells, N. (2008). The impact of writing on learning: the effect of students' conceptions on their written products and learning results. *11th International Conference of the EARLI SIG Writing 2008* (Sweden).
- Solé, I., Mateos, M., Miras, M., Martín, E., Cuevas, I., Castells, N. & Gràcia, M. (2005). Lectura, escritura y adquisición de conocimientos en Educación Secundaria y Educación Universitaria. *Infancia y Aprendizaje, 28* (3), 329-347.